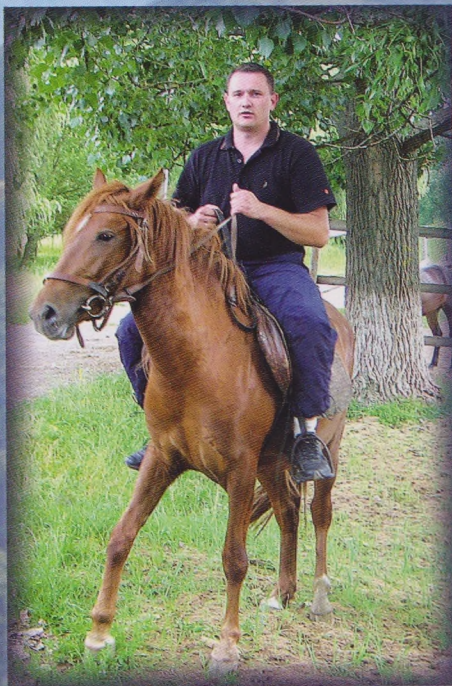

В КАРПАТИ НА КОНЯХ

ПОСІБНИК
З КІННОГО ТУРИЗМУ

Над посібником працювали:

ДІМІЧ ВАСИЛЬ

сільський голова

с. Кваси Рахівського району Закарпатської області

КАБАЛЬ МИКОЛА

Рахівське агентство агроекотуризму

ПЕТРИШИН МИРОН

Міжнародна Благодійна Фундація

„Хайфер Проджект Інтернешнл“

СОКОЛОВА ГАЛИНА

Львівська

національна академія

ветеринарної медицини ім. С. Гжицького

СТЕФУРАК ЮРІЙ

Національний природний парк

„Гуцульщина“

Виносимо подяку

Косівській районній туристичній асоціації

„Гуцулія“ та творчій групі „Лимар“

за надані фотоматеріали.

*Міжнародна Благодійна Фундація
„Хайфер Проджект Інтернешнл”*

Фонд Євразія

Шановні читачі!

Пропонуємо Вам посібник з кінного туризму, розроблений і виданий в рамках проекту „Демонстраційна модель сталого розвитку в Українських Карпатах” Міжнародної Благодійної Фундації „Хайфер Проджект Інтернешнл”, реалізованого при фінансовій підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих Агентством Міжнародного Розвитку США (USAID).

Кінний туризм, який лише починає розвиватися в Українських Карпатах, у найближчому майбутньому стане невід’ємною частиною рекреаційної галузі. Це видання містить коротку історію гуцульського конярства, корисні поради, що стануть у пригоді як початкуючим, так і досвідченим вершникам, а також опис кінних туристичних маршрутів мальовничими верхами Косівщини і Рахівщини.

То ж якщо Ви шукаєте нових пригод і хочете глибше пізнати Карпати, скористайтесь з нагоди урізноманітнити свій відпочинок. Кінні прогулянки, пізнавальні та спортивно-оздоровчі мандрівки в гори принесуть масу незабутніх вражень. Тірськими стежками і дорогами, якими колись, можливо, ходив знаменитий Олекса Довбуш Ви підніметесь на вершини, звідки відкривається вся велич і краса Карпатських гір. Ви почувете шепіт древніх пралісів та дзвінкогослі пісні невгамовних потоків, закличну мелодію гуцульської сурми – трембіти, пізнаєте вікові традиції полонинського життя. Живе спілкування з природою і такою чудовою твариною як гуцульський кінь дасть можливість зняти напругу, спричинену надмірною інтенсивністю міського життя і одержати заряд свіжої енергії та позитивних емоцій.

Пріїжджайте у Карпати!

ІСТОРІЯ ГУЦУЛЬСЬКОГО КОНЯ

Гуцульська порода коней відноситься до аборигенних гірських порід універсального призначення, яка створювалася під значним впливом специфіки природнокліматичних умов гірської зони Карпат, особливостей вирощування та використання. Її можна віднести до старовинних порід, так як вперше дрібні гірські коні Буковини були описані ще в 1603 році у книзі „Гіппіка“ Дорогостайського.

Проте єдиної думки щодо походження гуцульських коней немає. Так, представники Віденської школи вчених зоотехніків вважають цих коней майже чистими нащадками тарпана, від яких, на їх, думку, походять європейські верхові породи. Багато інших авторів, що поділяють ці погляди, доводять близькість гуцульських коней до тарпанів великим поширенням серед них зебрюданості. Смугастість, як прояв ставізму, характерна для багатьох аборигенних порід.

Найбільш імовірними предками сучасного гуцульського коня були дрібні коні Галичини, Буковини та північної частини Угорщини. Всі вони походять головним чином з південно-східних степів, де на них мали істотний вплив коні монгольського походження. Пізніше у формуванні гуцульської породи брали участь коні норійського типу, яких приводили в Карпати переселенці з бувшої Римської імперії. За часів Австро-Угорщини схрещування з норійськими конями (гафлінгерами і пінцгауерами) практикувалося досить часто.

Проте найбільший вплив з усіх культурних порід на формування гуцульських коней мала арабська порода. Арабські та турецькі коні в Карпати потрапляли у великій кількості під час турецьких воєн. Пізніше – (особливо в кінці XIX – на початку XX століття) проводилось систематичне прилиття крові арабської породи. Цей вплив проявляється у загальній сухості та міцності конституції, виключній міцності хвістків, благородженості голови, високому поставленні хвоста та інших особливостях екстер'єру.

На формування гуцульської породи впливали винятково складні гірські умови і тяжка робота при нерівномірній годівлі протягом року та майже цілковитій відсутності концентрованих кормів.

Сучасні гуцульські коні низькорослі. Вони мають міцну конституцію, визначаються витривалістю, невибагливістю, високою резистентністю, плодючістю та довголіттям, ефективно використовують корми, швидко відновлюють вгодованість.

Коні досягають статевої зрілості у 15–18-місячному віці, а загальний розвиток організму триває 4–5 років, вони досить пізньостиглі, тому статевої зрілості досягають лише у 2,5–3-річному віці. Середня тривалість охоти в них становить 8–15 днів, а середня тривалість ембріонального розвитку лошат 330 днів із коливанням від 320 до 370 днів.

Форми тіла гуцульського коня округлі, тулуб широкий, глибокий, довгий. В нього середньої величини голова із широким лобом, прямим, або вгнутим профілем; вуха середньої величини, широкі з вирізом верхнього внутрішнього краю. Очі великі, випуклі, дуже рухливі і виразні. Ніздрі широкі, тонкі. Шия коротка, товста, грива і чолка досить густа і пишна, часто звисає на два боки. Холка по висоті середня, довга, добре обмускулена; лопатка круто поставлена. Грудна клітка розвинута добре, широка, з опуклими ребрами. Спина довга, широка, пряма; поперек відносно короткий, широкий, достатньо виповнений. Круп округлий, широкий, з добре розвинутою мускулатурою. Часто висота в крупі більша за висоту в холці. Хвіст поставлений високо, густий і довгий. Кінцівки короткі, сухі з добре розвиненими суглобами, широко поставлені та з міцним копитним рогом; передні часто з коротким п'ястям, задні – незначно шабляваті та мають невелику іксоподібність.

Хода в гуцульських коней дрібна та висока, але досить вільна та рухлива. Вони охоче їдуть галопом. В заїздці та на роботі податливі.

З мастей переважають гніда різних відтінків та ворона, зустрічаються також

руда, мишаста, чала, булана, ряба тощо. Досить часто зустрічається темна смуга вздовж хребта, а також зеброїдність – темні смужки, які відходять по обидва боки від холки до верхнього краю лопаток, а також іноді поперечні темні смужки в області передпліччя. Білі відмітини спостерігаються дуже рідко.

За розміром вони найменші від усіх порід коней, яких розводять в Україні.

Середні проміри коней, см: висота в холці, коса довжина тулуба, обсяг грудей, обсяг п'ясті у жеребців становлять відповідно: 136–142–159–17,8; у кобил – 132–137–155–16,5.

Живуть гуцульські коні 25–28 років, а часто і більше ніж 30 років. Зуби у гуцульських коней стираються повільніше, ніж в усіх інших, тому по зубах коні здаються молодшими, ніж вони є насправді.

Гуцульські коні невибагливі до кормів. Основний корм – сіно, а влітку трава, концентратів коні майже не одержують. Літом переважно всіх коней утримують на гірських пасовищах (полонинах), за виключенням зайнятих на роботах. Використовують гуцульських коней на різних сільськогосподарських і транспортних роботах, лісорозробках, під сідлом та в'юком. Вони добре пристосовані до роботи в гірських умовах і незамінні в обслуговуванні відгінного тваринництва. Гірськими стежками з вантажем на спині до 100 кг гуцульські коні долають близько 100 км за добу, що має велике значення для розвитку кінного туризму в горах. Крім цього, гуцульський кінь завдяки дуже спокійному норову та особливостям тілобудови вважається ідеальною твариною для гіпотерапії, в першу чергу для лікування дітей, хворих на дитячий церебральний параліч.

Важливою особливістю гуцульських коней є відмінна пристосованість до інтенсивної роботи в горах на значній висоті над рівнем моря (1500–2000 м) при пониженому атмосферному тиску і низькому вмісті кисню в повітрі.

Для них характерні такі ознаки, як підвищена окислювальна здатність крові, велика сила й витривалість серця, легенів, міцність сухожильно-зв'язочного апарату. Пересування вузькими стежками під краєм прірви, переправи через стрімкі гірські потоки, спуски на швидкому алюрі з гір вимагають від тварин поряд із силою великої міцності, а також своєрідного врівноваженого типу вищої нервової системи; швидких алюрів, доброго орієнтування на місцевості, обережності і чіткої координації рухів. Ці якості сформовані тривалим пристосуванням під впливом природного і штучного добору.

На даний час гуцульських коней розводять в Австрії, Польщі, Румунії, Угорщині, Україні, Словаччині та Чехії. Найдавніший кінний завод Лючіна, який займається розведенням гуцульської породи було засновано у 1856 році на Буковині (теперішня територія Румунії), який вирощував для армії австро-угорської імперії верхових, тяглових та в'ючних коней. Після розпаду Австро-Угорщини конепоголів'я з цього заводу було розподілено між Румунією, Чехословаччиною, Польщею та Угорщиною. У 1922 році на базі поголів'я з Лючіни в Словаччині було створено інший кінний завод – Топольчанки. В ході тривалої селекції в породі було виведено 7 основних ліній, робота з якими проводиться дотепер. Це лінії жеребців Гробі, Горала, Гургула, Поляна, Оушора, П'єтросу і Прислопа.

Як унікальна місцева порода гуцульський кінь належить до світового генофонду, який перебуває під охороною ФАО. Всього у світі зареєстровано

трохи більше ніж 500 племінних гуцульських кобил, що ставить цю породу до ряду зникаючих. З метою збереження породи у 1994 році була створена міжнародна організація Hucul International Federation, яка покликана об'єднати зусилля всіх зацікавлених у цьому.

На Україні питання збереження гуцульської породи включено до державної програми селекції сільськогосподарських тварин. Науковим забезпеченням та реалізацією цієї програми займаються лабораторія гірського тваринництва Івано-Франківського інституту АПВ та науково-виробнича асоціація „Племконецентр”

Міжнародна Благодійна Фундація „Хайфер Проджект Інтернешнл” в Україні реалізує проекти „Відродження зникаючих порід тварин на Гуцульщині” та „Агорекологічна ініціатива: Відродження гуцульського коня в Українських Карпатах”, в рамках яких селянським родинам у Косівському районі Івано-Франківської області та Рахівському районі Закарпатської надано 49 кобил та 3 племінних жеребців гуцульської породи. При фінансовій підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих Агентством Міжнародного Розвитку США (USAID), у цьому ж регіоні втілено проект „Демонстраційна модель сталого розвитку в Українських Карпатах”, за рахунок якого одержувачі допомоги від Фундації пройшли навчання з конярства та кінного туризму.

ВИ ВПЕРШЕ ЄЛИ В СІДЛО

ЗНАЙОМСТВО З КОНЕМ

Коли ж уперше зустрілися кінь і людина? На це питання поки що неможливо відповісти з великою точністю. Спробуємо відокремити догадки й гіпотези від точно встановлених фактів.

Відомо, що три мільйони років тому уперше однопалі коні почали витіснити свого попередника – гіппаріона. Перша людина – *Homo erectus* (людина прямоходяча) з'явилася близько 1,3 млн. років назад. Харчувалася вона корінням, плодами різних рослин, м'ясом дрібних і великих диких тварин. Звичайно, у поле зору наших далеких предків не могли потрапити коні, тубуни яких паслися неподалік від їх стоянок.

Доведено, що коні були одомашнені за 3–4 тис. років до нашої ери. Як показали дослідження Інституту археології АН України, одним із центрів одомашнення коней були райони трипільської культури, що займали сучасну Україну та суміжні з нею території. Тут коні як свійські тварини з'явилися в другій половині III тисячоліття до нашої ери.

Протягом багатьох століть кінь був постійним супутником людини і використовувався нею для різноманітних цілей. Коні носили на спині вершників і важкі в'юки, тягнули плуги, важкі вози та елегантні екіпажі. Кожен вид робіт вимагав певних якостей від коня, що не могло не залишити свого відбитку на його будові тіла та особливостях поведінки. Фахівець, лише спостерігаючи, може оцінити переваги та недоліки того чи іншого коня. В більшості випадків для цього достатньо ознайомитися з його зовнішнім виглядом, або, як кажуть в зоотехнії – екстер'єром. Для зручності порівняння екстер'єру різних коней виділяють основні зовні частини їх тіла, які одержали назву *частей*.

Знання екстер'єру має важливе значення при роботі з конем, так як допомагає не лише визначити його породу, але й стан здоров'я тварини, зручності використання та догляду за нею. Основні статі коня зображені на рисунку 1.

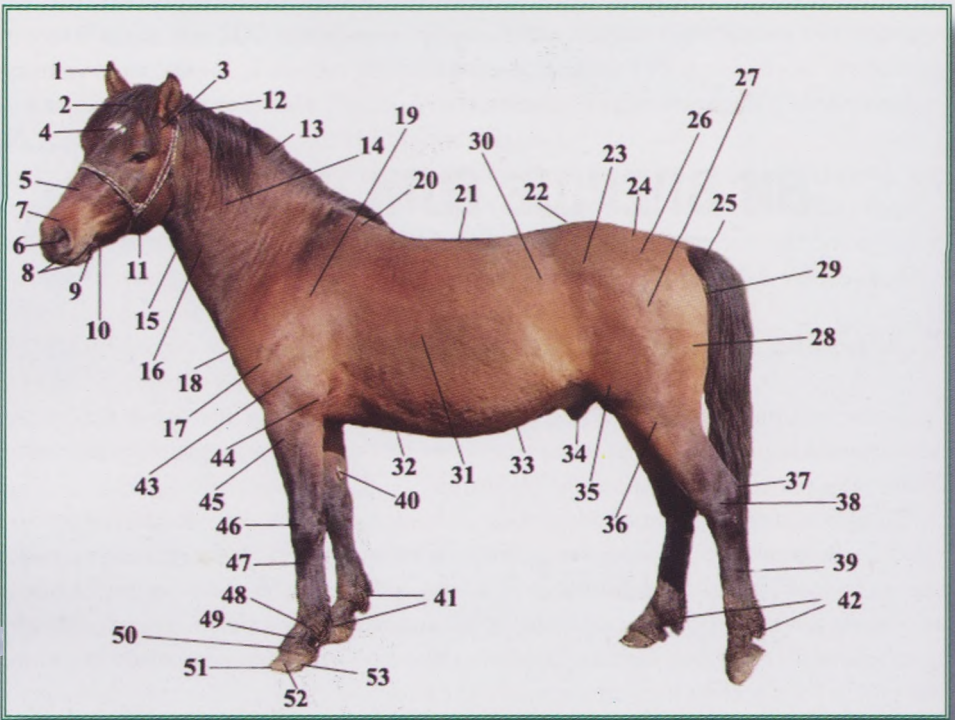

Рисунок 1. Статі коня

1 – вуха, 2 – гривка, 3 – висок, 4 – лоб, 5 – ніс, 6 – ніздрі, 7 – морда, 8 – губа, 9 – підборіддя, 10 – підборідна ямка, 11 – ганаш, 12 – потилиця, 13 – гребінь шиї, 14 – шия, 15 – горло, 16 – яремний жолоб, 17 – плечолопатковий бугор, 18 – груди, 19 – лопатка, 20 – холка, 21 – спина, 22 – попереk, 23 – маклок, 24 – крижі, 25 – ріпиця хвоста, 26 – круп, 27 – стегно, 28 – сідниця, 29 – сідничний бугор, 30 – здухвина, 31 – грудна клітка (ребра), 32 – грудина, 33 – живіт, 34 – пахова ділянка, 35 – коліно, 36 – голілка, 37 – п'ятка, 38 – скакальний суглоб, 39 – плесно, 40 – шпори, 41 – каштани, 42 – щітки, 43 – плече, 44 – лікоть, 45 – передпліччя, 46 – зап'ястя, 47 – п'ясть, 48 – путовий суглоб, 49 – путо або бабка, 50 – вінчик, 51 – зачіп копита, 52 – бокова стінка копита, 53 – п'ятка копита.

СІДЛО І ВУЗДЕЧКА

На протязі багатьох тисячоліть спілкування з конем людина набула найрізноманітніших методів і засобів керування ним. І ось до якого висновку вона прийшла: вершникові найбільш зручно керувати конем, використовуючи руки й ноги. Крім цього, велику роль відіграють рухи й переміщення всього корпусу. Щоб передати тварині команди, людина придумала на перший погляд прості, але на справі дуже хитромудрі конструкції. Для передачі команд руками винайшли вуздечку.

Таким чином, вуздечку з вудилами використовують для керування конем (рис. 2). Вона складається із суголовного, двох щічних, налобного та підганашного ременів, вудил із двома кільцями й гризлами та повода. Головна вимога до вуздечки – відповідність розмірам голови коня. Особливу увагу приділяють положенню вудил у ротовій порожнині. Вудила повинні лежати на язиці коня у верхній частині беззубого краю, злегка торкаючись ротових кутів, а також мати рівну, без виступів, гладеньку поверхню. Положення вудил регулюють зміною довжини суголовного та щічних ременів.

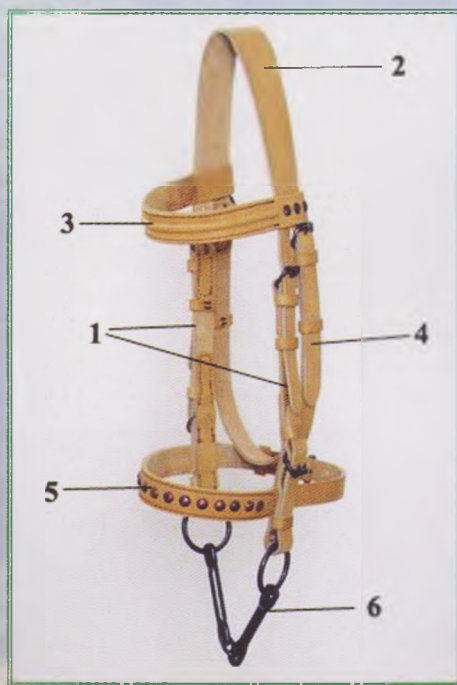
Рис. 2. Вуздечка

- 1 – щічні ремені;
- 2 – суголовний ремень;
- 3 – налобний ремень;
- 4 – підганашний ремень;
- 5 – капсуль;
- 6 – вудила.

Для зручності їзди на конях людина вже з другої половини I тисячоліття до нашої ери навчилася застосовувати сідла різних конструкцій. Протягом тривалого часу змінювався зовнішній вигляд сідел і їх складових частин.

Верхові і в'ючні коні перевозять вантажі на спині. В упряж для них входять вуздечки (оголів'я), поводи та сідла. В нашій країні поширені сідла чотирьох типів: стройові, козацькі, спортивні та скакові.

Стройові та козацькі сідла довгий час використовували в кавалерії. Вони

зручні в походах, оскільки мають пристосування для прикріплення в'юка загальною масою до 40 кг. В наші дні ці сідла використовують в експедиціях, пастухи домашніх тварин, в кінозйомках, на прикордонних заставах.

Спортивні сідла мають кілька модифікацій. За призначенням їх поділяють на сідла для змагань із виїздки, долання перешкод, триборства, стипль-чезів, вольтижування, а також навчальні. Спортивне сідло складається з ленчика, сидіння, двох крил, двох підкрилків, двох подушок, двох попруг, двох путлиць, двох стремен, двох шнелерів та пітника (рис. 3).

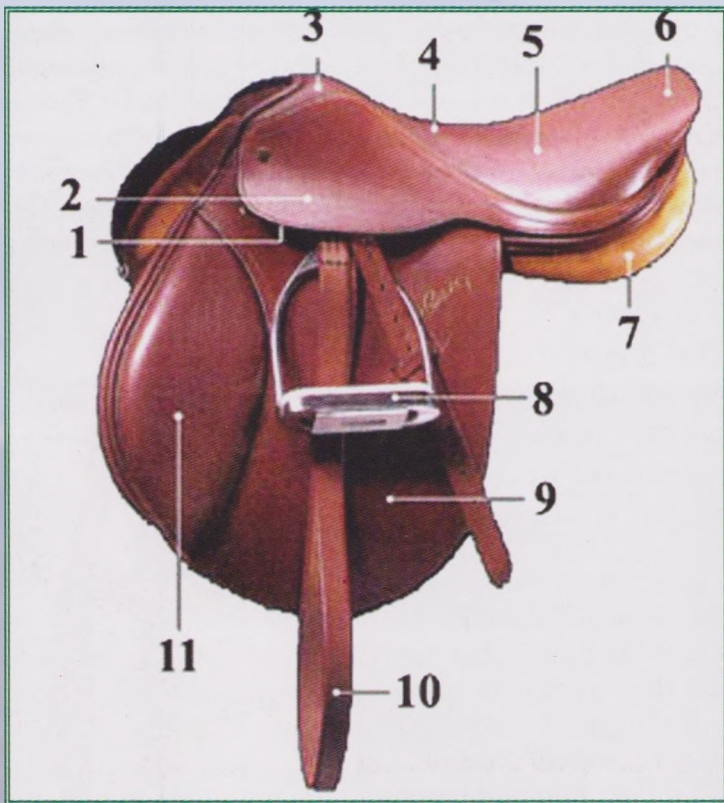

Рис. 3. Сідло

1 – шнелер (замок); 2–3 – передня лука; 4 – ленчик;
5 – сидіння; 6 – задня лука; 7 – подушка; 8 – стремено;
9 – крило сідла; 10 – путлиця; 11 – валик

Ленчик є металевою основою сідла. Він складається з двох лавок, з'єднаний металевими дугами. Їх називають передніми й задніми луками. Крила та підкрилки виготовляють із шкіри. Вони захищають ноги вершника від натирань підпругами, пристругами, пряжками, а також прикріплюють пітник. У скакових сідлах крила винесені дещо вперед. Це дає змогу жокею чи вершнику при високій посадці й рухах коня галопом впевненіше триматися у сідлі. Сідла для виїздки мають крила, опущені вертикально донизу.

Шнелер – спеціальний металевий пристрій – замок, який дає можливість відокремити путлицю зі стременом у момент, коли вершник падає з коня, а його нога залишається в стремені.

Крила і підкрилки виготовляються зі шкіри. Вони служать для запобігання стикання ніг вершника з попругами, пристругами і замками, прикривають пітник.

Сидіння роблять із шкіри. Воно дає можливість вершнику зайняти правильне й зручне положення на спині коня.

Стремена виготовляють із металу і підвішують на шкіряний ремінь із пряжкою, яка називається путлицею. Путлиця кріпиться до шнелера – спеціального металевого пристрою із замком. Довжину путлиці можна змінювати, підганяючи її по довжині ніг вершника. Стремена служать вершникові додатковим опором при русі коня.

Подушки виготовляють із щільної матерії і набивають вовною. Розташовують їх під сидінням; вони прилягають до тіла коня по обох сторонах його хребта, допомагаючи уникнути дії на нього.

Попруги виготовляють із тасьми. Сучасне спортивне сідло частіше всього має дві попруги, які за допомогою пряжок і приструг щільно охоплюють ззаду і з боків тіло коня, не даючи сідлу сповзати вбік і переміщуватися вздовж спини.

Пітник виготовляють із грубої повсті. Він зм'якшує тиск сідла й подушок на тіло коня, запобігає створенню потертості, всмоктує піт під час роботи коня. Під пітник підкладають вальтрап – прямокутний шматок білої полотняної тканини розміром 70 x 80 см. Вальтрап запобігає забрудненню шкіри коня від брудного пітника. Він не є частиною сідла.

Мандруючи в Карпатах вам можливо вдасться побачити і примітивне дерев'яне гуцульське сідло – тарницю (рис. 4), а також і майстерно виконані вироби косівських лимарів (рис. 5–7).

Рисунок 5.

Рисунок 4. Тарниця

Рисунок 6.

Рисунок 7.

ЯК ПРАВИЛЬНО ОСІДЛЯТИ КОНЯ

Щоб надіти на коня вуздечку, слід встати біля його лівого плеча, спочатку перекинути повід йому на шию, потім взятися правою рукою з вуздечкою за ніс коня з правої сторони і вставити йому в рот вудила. Після того надіти суголовний ремінь вуздечки за вуха коня. Останнє – застібнути підганашний ремінь вуздечки так, щоб між ременем і ганашем коня проходив кулак. Якщо кінь не відкриває рот, слід натиснути пальцем на беззубий край щелепи. При закладанні вудила в рот коневі необхідно слідкувати за ним, щоб гострі краї карабінів були повернені назовні.

У деннику (стіллі) потрібно спочатку надіти вуздечку на коня, а потім уже сідлати. Тримавши сідло в руках, до коня підходять зліва і кладуть його йому на холку, потім зовують на спину. Попруги слід вирівняти, після чого їх підтягують, першою – цю, що ближче до передніх кінцівок. До кінця затягують попруги, вже сидячи у сідлі. При сідланні коня обходити його рекомендується тільки спереду.

Для правильної їзди велике значення має положення сідла на спині коня. Його необхідно класти так, щоб воно лежало не на холці і не на попереку, а точно на спині, тобто між верхнім заднім краєм лопатки й останнім ребром, а підтягнуті попруги знаходилися приблизно на долоню позадку дікта коня, коли він стоїть рівно на всіх чотирьох ногах.

Сідло, яке покладено надто вперед, заважає крилами руху лопаток коня, вносить вершника з рівноваги і занадто навантажує поперек коня, що дуже незручно для нього і може привести до болісних явищ.

Коли кінь взнузданий і підсідланий, необхідно перевірити довжину путлиць і підтягнути їх згідно до росту вершника. Для звичайної їзди довжина путлиць визначається досить просто. Якщо кінці пальців витягнутої руки покласти на шнелер, до якого пристебнуті путлиці, то стремено повинно торкатися під пахвами вершника.

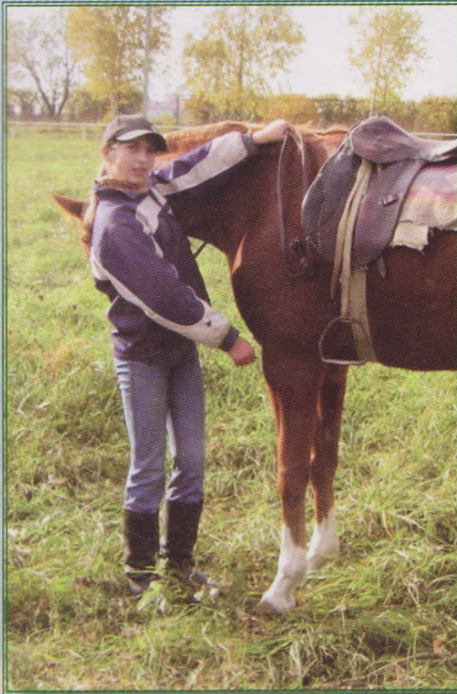
Одягання вуздечки

Якщо треба вести коня за повід, наприклад, з конюшні в манеж, то роблять так: беруть кінці повіду в ліву руку, в праву збирають у кулак обидва повіді біля підборіддя коня близько до пряжок, розділивши повід вказівним пальцем. Потім стають біля лівого плеча коня і посилають його правою рукою, починають рухатися разом із ним.

В СІДЛО

Сідати на осідланого коня потрібно з лівого боку. Для цього слід встати біля лівого плеча коня, обличчям в протилежну сторону до напрямку руху, перекинути правою рукою повід через голову на шию коня, вирівняти його і підтягнути. Потім лівою рукою повід перехоплюють на шиї, одночасно набираючи і гриву. Правою рукою повертають до себе стремено на 180°, в нього ставлять ліву ступню, правою рукою потрібно взятися за задню луку або сідловину і, відштовхнувшись правою ногою, стати на стремено, упираючи ліве коліно у крила сідла, перенести пряму праву ногу через круп та плавно опуститися в сідло. При посадці потрібно зразу ж вставити стопу правої ноги у стремено.

Посадка в сідло

Злазити з коня потрібно у зворотному порядку. Спочатку слід взяти обидва поводи з гривною в ліву руку, правою опертися на передню луку, нахилити корпус вперед, витягнути обидві ноги зі стремен, потім махом обох ніг назад-вгору-вліво, зіскочити на ліву сторону.

Якщо тренування закінчене, то рекомендується відпустити попруги на одну-дві дірочки і підтягнути до сідла стремена. після цього можна вести коня у денник у повіді, а там зняти сідло й вуздечку.

ПОЇХАЛИ

Правильна посадка має велике значення для керування конем. Починаючому вершникові рекомендується голову тримати прямо, дивитися вперед між вухами коня, тулуб тримати вертикально, плечі розвернути, спину випростати, злегка вигнутися у попереку. Руки від плеча до ліктя опущені вздовж тіла, кулаки тримати стійма, на віддалі 10–15 см один від одного. Стегно вершника повинно бути спрямованим уперед і вниз під кутом приблизно 45° до вертикалі, коліна притиснуті до сідла, гомілка спрямована назад і вниз, створюючи від коліна кут приблизно $105-115^\circ$. П'ята завжди

Правильна посадка вершника

опущена нижче носка. Стремена слід тримати на широкій частині ступні. Слід пам'ятати, що у вершника є тільки три точки опори, які підтримують його положення в сідлі: сідничні кістки, коліна і стопи.

Існують три засоби керування конем: шенкель, повід, корпус.

Шенкель – внутрішня частина ноги від коліна до п'яти, є основним засобом управління. Стискаючи або штовхаючи коня шенкелями, його заставляють рухатися вперед. При роботі шенкеля коліно й стегно слід плавно притискати до сідла. Правильне положення шенкеля буде таким: біля попруги – який висилає вперед; позад попруги – який витримує або посилає вбік.

Дію шенкелів називають рівномірною, коли тиск ніг вершника на боки коня проходить одночасно і з однаковою силою, або нерівномірною, коли цей тиск проходить одночасно, але один шенкель тисне на бік коня сильніше від іншого.

Щоб послати коня вперед, вершник рівномірно натискає лівим і правим шенкелями на боки коня біля заднього краю попруги і віддає йому повід. Для кожного коня сила посилу – ступінь стискання шенкелями – різна. Одному достатньо легкого натиску, другому більш сильного поштовху, а для третього потрібна ціла серія різких посилювань або поштовхів каблукками чобіт.

При дії шенкелями не можна відводити їх від боків коня. Інакше порушиться правильна посадка вершника та його стійкість у сідлі. Рівномірна дія шенкелів необхідна для посилу коня вперед, для переводу з одного алюру в інший. Початку руху – прискоренню його, уповільненню, зупинці – передують роботи шенкелями. Щоб зупинити коня, необхідно натиснути шенкелями на його боки і набрати на себе повід. Тиск шенкелів повинен бути нетривалим і передувати набору поведів. При зупинці коня працювати шенкелями слід м'якше, ніж при посилюванні вперед.

Нерівномірна дія шенкелів потрібна, наприклад, при повороті і при русі по невеликому колу. При більш сильній дії одного із шенкелів кінь відводить задню частину корпусу у протилежну сторону, згинаючись у боці. А коли тварина вигнута у сторону повороту, то набагато легше стає пересування по колу. Для згинання коня у боці вершник ледь відводить назад зовнішній шенкель і здійснює ним тиск на бік коня: притиснув лівий шенкель – він відведе задню частину корпусу вправо, і навпаки. Але кінь може зігнути у боці більше, ніж вимагається. Тому вершник легкою дією внутрішнього шенкеля припиняє подальший рух у бік задньої частини корпусу коня, коли його згин стає достатнім. Внутрішній шенкель є своєюрідною віссю, навколо якої згинається кінь.

Шенкелі діють на задню частину корпусу коня. Вони змушують його або зігнутися у боці, або підвести задні ноги під тупуб.

Одержавши імпульс – сигнал від шенкелів – і, підвівши під тулуб ноги, кінь готовий енергійно виконати кожну команду вершника. Тільки вимагається, щоб його волі була підлегла і передня частина тулуба. Для цього служить вершникові повід.

Повід – другий і не менш важливий засіб керування. Через поводи, які з'єднані трензелем (вудилами), вершник діє на чутливу частину роти й шиї коня. З його допомогою вершник може сповільнювати або прискорювати рух, вказувати його напрям і регулювати положення голови й шиї тварини.

Існують різні способи розбору поводів: по-учбовому, по-стройовому, по-скаковому. При розборі поводів по-учбовому лівий повід беруть у ліву руку, правий – у праву. Кожний повід пропускається в кулак знизу до верху, між мізинцем та безіменним пальцями і виходить між великим та вказівним пальцями. Кісті рук повинні знаходитися у вертикальному положенні і так, щоб великі сторони долонею складали якби лінію з передпліччями, а великі пальці знаходились угорі.

При посиланні коня вершник віддає повід – подає вперед кісті рук або самі руки. Віддати повід можна і нахилом корпусу вперед.

Для зупинки коня або для сповільнення його руху вершник набирає повід: подає кісті рук або самі руки назад. Він може подати руки одночасно з корпусом.

При їзді у манежі (відкритому чи закритому) прийнято розрізняти: внутрішній повід, який звернений до середини манежу, і зовнішній, який звернений до стіни манежу.

Взагалі у верховій їзді дуже розповсюджені терміни: зовнішній і внутрішній повід, шенкель, зовнішні й внутрішні ноги коня. Внутрішньою стороною називають ту, яка обернена до центру руху коня, або у ту сторону, у яку вигнуте його тіло. Зовнішньою стороною називають ту, яка обернена до стіни манежу, або у сторону протилежну згину тіла тварини. Наприклад, при русі наліво внутрішньою стороною буде ліва, а зовнішньою – права.

На поворотах вершник натягає внутрішній повід так, щоб тварина повернула голову й вершник бачив задній край ока коня. Таке положення називається постановкою коня в сторону повороту.

Розбір поводів по-учбовому

Вершник повинен намагатися виробити „м'якість” рук – таку їх чутливість і реакцію на кожний рух коня, щоб керувати конем без ривків і різких впливів. Досвідчений вершник постійно відчуває через повід лише легкий опір рота коня у трензельне залізо. М'яко, не грубо, він підкоряє дію тварини рухам своїх рук. Тільки у випадку непокори вершник посилює дію на рот коня.

Корпус вершника також відіграє велику роль у керуванні конем. Положення корпусу повинне бути завжди у відповідності з рухом коня. Корпус вершника здійснює дію на спину. Нахили корпусу – зміна його положення – облягають рух і повороти тварини, допомагають вершнику зберігати рівновагу у сідлі.

Для зупинки коня вершник не тільки посилює дію шенкелів і натягує повід на себе, але і дещо відхиляє свій корпус назад. Якщо він нахилиться вперед, то кінь розцінить це як команду до пошвавлення руху.

При всіх нахилах корпусу вершник не повинен переміщуватися в сідлі або згинатися у боці. Нахили вперед і назад вершник робить із прогнутим попереком, не відриваючи сідницю від сидла. При нахилах наліво (або направо) вершник весь корпус подає в ліву (праву) сторону, переносючи всю вагу свого тіла на ліву (праву) сідницю.

Кінь не тільки відчуває зміну тиску на свою спину, але при зміні центру тяги корпусу вершника порушується його рівновага.

Як і у кожної тварини, рух коня на волі врівноважений. Під вершником йому доводиться заново вчитися зберігати рівновагу. А вершник – не нерухомий вантаж, зміною положення свого корпусу він здатний або допомагати рухові коня, або затрудняти їх.

При поворотах коня або при русі його по колу вершник нахилає корпус у сторону повороту. Чим більша швидкість руху коня і крутіше поворот, тим сильніше відхиляється вершник. Саме в такі моменти і народжується у людини відчуття повної єдності з конем.

Усі три засоби керування конем – шенкель, повід і корпус – застосовуються у взаємодії між собою. Мистецтво верхової їзди укладається у вмілому поєднанні й економному використанні всіх основних засобів керування конем.

Ізда верхи проводиться на різних алюрах. Алюр – це спосіб і форма пересування коня шляхом чергування періодів підтримування й відштовхування ногами при опорі в землю і згинання й розгинання їх у безопірній фазі. Рухи коня пов'язані із змінами положення його центру ваги у результаті пересування голови, шиї, кінцівок. У коня, який стоїть на рівному місці, з нормально поставленою шиєю й головою центр ваги знаходиться дещо позаду передніх кінцівок, на перетині вертикалі, яка виходить із 8–9 грудного хребця, із горизонтальною площиною, тобто дещо позаду і вище його ліктів.

При русі коня угору або під час перегонів центр ваги у результаті витягування голови й шиї вперед відповідно переміщується. Відтягування голови й шиї коня назад полегшує його передню частину. Повороти голови й шиї наліво чи направо переносять масу коня з одної сторони на іншу.

Рух коня здійснюється у результаті скорочення м'язів крупу. Переставляючи задні кінцівки вперед і випрямляючи їх, кінь пересуває тулуб уперед, переміщуючи центр ваги за передні кінцівки. Таке положення порушує рівновагу. Щоб відновити її, кінь переступає передніми ногами. Таким чином, рух складається у чергуванні порушення й відновлення рівноваги. Спирання коня о землю при русі може бути на одну, дві, три ноги (при стоянні – на чотири ноги). При швидких алюрах кінь, відштовхуючись задніми ногами, деякий час знаходиться у повітрі без опори у так званій фазі безопорного руху.

Алюри бувають природні й набуті. До основних природних алюрів коней відносять крок, рись, галоп та інохідь.

Крок – найбільш повільний алюр, при якому кінь опирається о поверхню по черговою кожною з чотирьох кінцівок. Рух кроком починається з поштовху задньою кінцівкою. Якщо крок починається з відштовхування задньою правою кінцівкою, то потім піднімається передня ліва, далі піднімається задня ліва і на кінець передня права. Довжина кроку коливається від 0,8 до 1,2 м; частота – близько 100 кроків за 1 хвилину. Швидкість кроку у ваговозів 4–5 км/год.,

у коней швидких алюрів – 6–7, при русі кроком кінь менше втомлюється й розвиває найбільшу силу тяги.

У кінному спорті в залежності від довжини кроку розрізняють: звичайний крок, прискорений, скорочений і вільний. Звичайний крок – швидкий, правильний і достатньо широкий, але не прискорений до максимуму. Кінь рухається енергійно й спокійно. Його рухи вільні, з частими ударами копит і великими інтервалами. Сліди копит знаходяться

Алюри – крок

приблизно на місці передніх. Прискорений крок – кінь захоплює можливо більший простір за рахунок подовження фази переносу ноги, але без поспішності і не втрачаючи розмірності кроку. Сліди задніх кінцівок значно перекривають сліди передніх. Скорочений (зібраний) крок характеризується чіткими й впевненими рухами. Шия коня припіднята. Задні кінцівки більше підведені, ніж при інших різновидностях кроку, і їх сліди не досягають до слідів передніх кінцівок. Голова приймає положення близьке до вертикального.

Рух кроком під вершником – дуже важливо для коня. З кроку починається кожне тренування. На кроці кінь розминається перед більш сильним навантаженням, зникає до вершника і його ваги, врівноважується під ним.

Рись – швидкий алюр у два темпи з фазою безопорного руху, причому ноги коня опираються до поверхні діагонально, якщо рух починається з лівої задньої кінцівки, то за нею відразу піднімається права передня, пізніше права задня й ліва передня. Швидкість середньої риси приблизно у 2 рази більше швидкості кроку. Швидкість повільної риси складає 9–10 км/год., середньої – 11–13, швидкої – 14–15 і максимальної – до 30 км/год. Найбільш жвава рись властива рисакам.

Алюри – рись

В залежності від швидкості постановки кінцівок і захвату ними простору розрізняють: звичайну рись, прискорену й скорочену. На звичайній рисі кінь повинен енергійно, але у той же час без видимих зусиль легко й чітко рухатися вперед у природній рівновазі. Сліди задніх кінцівок лягають на межі передніх і на одній з ними лінії. Голова коня злегка виходить вперед від лінії вертикалі. Прискорена рись характеризується більш широкими рухами при збереженні достатньої рухливості задніх кінцівок, енергійна робота яких є одним з основних вимог до цього алюру. На прискореній рисі шия витягується, плечі коня більше виносяться вперед. Рух передніх кінцівок

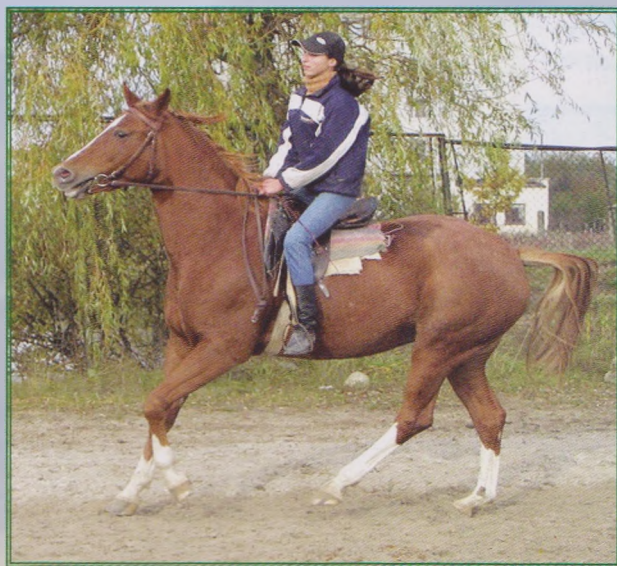
низький, сланкий. Фаза підвисяння тіла коня у повітрі помітна. Сліди задніх кінцівок у більшій чи меншій мірі перекривають сліди передніх. Довжина кроку від 2,2 до 3,3 м. Верховий кінь може проходити прискореною рисою 1 км за 3–3,5 хвилини. На скороченій рисі довжина кроку коня значно скорочується, рухи стають енергійнішими, шия заокруглюється, голова приймає положення близьке до вертикалі. Сліди задніх кінцівок лягають позаду слідів передніх. На дуже скороченій рисі відсутній момент підвисяння – корпус коня зовсім не відділяється від землі.

На рисі слід навчитися м'яко працювати поводом і правильно переводити коня зі скороченої (повільної) рисі на середню, прискорену і навпаки.

Інохідь – швидкий алюр у два темпи з фазою безопорного руху. Але на відміну від рисі при іноході почергово відриваються від землі і ставляться на неї односторонні кінцівки – передня й задня праві і передня й задня ліві. На іноході спостерігаються бокові погойдування тулуба, які роблять цей алюр нестійким. Інохідці на крутих поворотах часто втрачають рівновагу, а на нерівних дорогах зашпортаються. Коні на іноході проявляють меншу силу тяги, ніж на рисі, через те, що вони мало придатні до роботи в упряжі з великим вантажем. Інохідці найбільш зручні для швидкої їзди у легких екіпажах і для використання під сідлом. Швидкість до 10 км/год.. Під сідлом вони проходять за добу до 120 км. Довжина кроку при іноході коротша, а частота більша, ніж при рисі. Тому швидкість руху на іноході іноді вища, ніж на рисі.

Алюри – галоп

Галоп – найбільш швидкий скачкоподібний алюр у три темпи за фазою безопорного руху. При цьому спочатку опирається до землі одна із задніх кінцівок, а потім до неї приєднується друга задня одночасно з діагональною передньою і нарешті, після відриву від землі задньою, яка почала рух, опирається тільки одна діагональна їй передня, після чого йде фаза

безопорного руху. Швидкість коня на галопі в середньому 15–20 км/год., максимально – до 40 км/год. По швидкості й характеру руху розрізняють галоп манежний (короткий), польовий укорочений (кентер) і жвавий (кар'єр).

На манежному галопі вершник повинен сидіти прямо, і, тримаючись шенкелями, намагається не відриватися від сідла. На польовому й жвавому галопі корпус вершника подається вперед (паралельно шиї коня).

На галопі кінь рухається з правої або лівої ноги. При галопі з правої ноги кінь виносить її вперед далше й вище, ніж ліву. І задню праву ногу підводить під корпус більше лівої. При галопі з лівої ноги – вище і далше виноситься ліва передня нога, ліва задня більше правої підводиться під корпус.

У манежі при їзді направо коня піднімають в галоп із правої ноги, а при їзді наліво – із лівої ноги. Коли кінь рухається галопом із зовнішньої ноги, це називається контргалопом.

Рух будь-яким алюром слід починати із „збору” коня. Зібрати коня – значить придати його корпусу таке положення, з якого йому найзручніше зробити той чи інший рух у будь-яку сторону, тобто врівноважити його. У коня в зборі задні ноги підведені під тулуб, шия припіднята та зігнута у верхній частині, передня частина голови наближається до вертикальної лінії за рахунок згинання у потилиці (потилиця є вищою точкою), але цю уявну лінію не пересікає. Для збору коня вершник, зберігаючи основне положення корпусу, повинен одночасно посилити дію обох шенкелів і, набираючи злегка поводи, дещо припідняти кисті рук, із початком руху прийняти перше початкове положення.

Правильний збір коня може бути і не досягнутий при таких діях вершника. Занадто слабка чи надмірно сильна робота шенкелів, різний час їх дії, груба дія поводом приведуть до бокових згинань корпусу, до втрати вільності рухів і в кінцевому рахунку до перезбору коня.

При неправильній роботі поводом кінь, як то прийнято говорити, йде через повід, або без повода, або за поводом.

Кінь, який йде через повід, піднімає й витягує вперед шию й голову, при цьому сильно впирається у трензель (вудила), що викликає втрату чутливості роту.

Кінь, який йде без повода, постійно піднімає голову, широко відкриває рот і кривить нижню щелепу вправо й уліво, не впирається у вудила, а перекидає їх в ту чи іншу сторону.

Кінь, який йде за поводом, намагається уникнути тиск вудила на рот, і тому здає нижню щелепу, пригинаючи голову до шиї. При такому положенні вершник не може ефективно керувати конем і тварина перестає підкорятися вимогам людини.

Щоб почати рух кроком, слід дещо віддати повід (але не кинути його) і штовхнути коня обома шенкелями. Для переводу з кроку у рись слід набрати повід так, щоб відчути, що кінь впирається у нього, потім дещо його віддати і 2–3 рази у ритмі риси штовхнути коня шенкелями. На рисі можна їхати сидячи в сідлі і підніматися. При їзді рисою з підніманням посилюється опір на коліна й вершник плавно піднімається вперёд, а потім також плавно опускається у сідло. Опущання вершника в сідло проходить під ліву діагональ. Підвисання – вершник піднімається. Кінь на правій діагоналі – вершник стоїть над сідлом. Їзда сидячи у сідлі називається учбовою, при якій вершник щільно сидить у сідлі, зберігаючи правильну посадку і балануючи.

На рисі слід навчитися м'яко працювати поводом і правильно переводити коня зі скороченої риси на середню, прискорену і навпаки. На скороченій рисі коня слід вести у шенкелях з високо поставленою головою і через повід відчувати легкий опір рота коня у вудила (трэнзель). На прискореній рисі дією шенкелів більше висилають коня на повід: його голова витягається уперёд.

Велике значення має правильна посадка в сідлі вершника, який рухається по пересіченій місцевості. При русі в польових умовах по рівній місцевості посадка вершника на кроці і стройовій рисі практично не відрізняється від посадки у манежі, а на галопі слід посилити упор в коліно і стремено, припіднятися у сідлі і нахилити корпус уперёд. Стремена при їзді у полі повинні бути дещо коротшими, ніж у манежі. При підйомі угору слід зробити упор на стремена і подати корпус уперёд, припідняти сідницю від сідла, стиснути коня колінами. Крім того, корисно, а на крутих підйомах необхідно правою рукою взяти пряду гриви в області верхньої третини шиї і напружити м'язи руки: це зміщує центр ваги вершника вперёд і фіксує таке положення. При цьому керувати конем слід лівою рукою й шенкелями.

При спуску слід посилити опір у стремена й коліна, перемістити стремена дещо уперёд. Корпус вершника залишається у тому ж положенні, як і при їзді кроком, повід дещо попускають, зберігаючи з ротом коня м'який контакт. Не слід задирати коневі голову і значно відхиляти корпус назад, так як це положення заважає коневі зберігати рівновагу і він може впасти.

Слід пам'ятати, що на спусках і підйомах, а особливо крутих, ні у якому разі не можна стіснати шию й голову коня, так як кінь користується ними як балансом, полегшуючи собі роботу.

При повороті коня направо слід зробити праву постановку голови коня (більше натягнути правий повід і міцніше притиснути правий шенкель), при повороті наліво – навпаки, зробити ліву постановку голови, більше натягнути лівий повід і міцніше притиснути лівий шенкель.

Переходити через водну перешкоду рекомендується по сліду головного

вершника. Вершники не повинні дозволяти коням зупинятися. Якщо кінь б'є ногою по воді, це ознака цього, що він хоче лягти. У цьому випадку його слід більш енергійно штовхнути уперед шенкелями. Вершники, які переправилися на протилежний берег, роблять зупинку на віддалі від переправи і чекають переправи останнього вершника.

При їзді по топкому й в'язкому ґрунті коневі слід давати вільний повід, зберігаючи постійний контакт його з ротом, посилити натиск на стремена, збільшити опір у коліна, корпус нахилити уперед. Не слід близько під'їжджати до коня їдучого спереду, щоб запобігти травмування його кінцівок (засічка).

При їзді по нерівному ґрунту, а також по корчуватій або зарослій чагарником місцевості, із метою попередження травмування кінцівок коня слід пересуватися лише кроком.

На лісистих ділянках траси рухатися треба тільки по кінних стежках. Необхідно слідкувати за висотою гілок, відводити коня далі від дерев. Від рухів на жвавих алюрах по лісистій місцевості краще відмовитися.

Кінь не заходить у воду. Головна причина непокори коня – невпевненість вершника. Черговий вершник повинен обійти вершника, який затримує рух. Вершник, який затримує рух, повинен заспокоїтися й енергійно вислати коня уперед шенкелями вслід за вершником, який його обійшов.

Якщо кінь відстає від коней, які йдуть попереду, необхідно енергійно вислати його уперед шенкелями, а якщо це необхідно, то й хлистом.

Для того щоб осадити коня назад, слід спочатку зупинити коня, потім, в момент осаджування, кінь повинен ступати передніми копитами на слід задніх, для цього необхідно слідкувати, щоб кінь рухався прямо і не був зігнутий. Повід у цей час повинен бути сильно натягнутим.

Для зупинки коня в момент осаджування слід відхилити свій корпус назад, посилити дію шенкелів і дещо віддати коневі повід.

БЕЗПЕКА ВЕРШНИКА Й КОНЯ

Входить у денник або стійло до коня можна тільки тоді, коли кінь повернувся головою або боком. Слід окликнути його, для того щоб привернути до себе увагу і можна пригостити з розкритої долоні ласощами. Ні у якому разі не можна підходити до коня ззаду.

За будь-яких обставин із кіньми необхідно поводитися спокійно й лагідно, але виможливо.

При роботі з кіньми необхідно дотримуватися наступних правил:

 слід строго виконувати всі вказівки й команди тренерів, інструкторів із верхової їзди;

 поводитися з конем спокійно, терпляче, лагідно, тому що у них відмінна пам'ять як на добро, так і на зло, тому слід намагатися, щоб спілкування з людьми не викликало у коней страху та злості;

 не можна шуміти, кричати, бігати по стайні, а також дратувати коня;

 не можна просовувати руки через решітки у денник коня. Щоб дати коневі що-небудь із руки, то слід зробити це на відкритій долоні;

 при наближенні до коня необхідно обов'язково покликати його голосом;

 чистити коней слід обов'язково на проході і на прив'язі;

 прибирати денник необхідно при відсутності коня в ньому;

 при сідланні коня в першу чергу надівають вуздечку, а потім сідло, ні у якому разі навпаки;

 підковувати коня слід обов'язково прив'язаним, а у деяких випадках із закруткою на верхній губі;

 куріння у стайні строго заборонено.

Під час перерви на обід у стайні обов'язково повинен знаходитися днювальний конюх, а у нічний час – нічний, які повинні знати свої обов'язки, правила з техніки безпеки й охорони праці. В обов'язок конюхів входить:

 слідкувати за станом коней, при перших ознаках захворювання повідомляти ветеринарного лікаря;

 підтримувати чистоту на території стайні й подвір'я;

 не допускати сторонніх осіб на територію стайні.

Усі будівлі й приміщення повинні мати вільний доступ. У всіх приміщеннях проходи, виходи, коридори, тамбури слід тримати у справному стані, а приміщення й майданчики перед ними постійно необхідно очищувати від бруду, соломи, гною тощо й завжди тримати у чистоті. Ворота й двері відкриваються тільки назовні.

При роздаванні кормів приймаються всі міри обережності, щоб коні не травмували обслуговуючий персонал.

Недопустиме скупчення або зустрічні проводки коней у коридорах або біля них. Не можна виводити на прогулянку одночасно жеребців і кобил, сідати на коня у стайні або деннику і виїжджати верхи, дратувати й бити коней, спати та відпочивати у деннику або стійлі, де утримуються коні.

Щоб вивести коня зі стійла або денника, необхідно зняти повід, правою рукою взяти його близько кілець вудила (трензеля), а лівою – за кінець. Встати біля лівого плеча коня по ходу його руху.

При заведенні коня у денник або стійло вуздечку чи недоуздок потрібно знімати тільки тоді, коли коня вже заведено й повернено головою до дверей. Виходячи, денник слід закрити на гачок чи засувку.

При огляді ротової порожнини і зубів, із метою визначення віку, слід стати з лівого боку голови коня, тримаючи його за повід лівою рукою, праву руку через беззубий край увести в ротову порожнину, двома-чотирма пальцями відвести язик у бік (до себе). Лівою рукою необхідно відокремити нижню губу від різців і оглянути їх. Язик необхідно тримати міцно, але не натягати, бо його легко підірвати.

При огляді підшви копит, розчищенні чи куванні їх необхідно передню кінцівку коня, зігнуту у зап'ясті, тримати рукою або стегнами. Категорично забороняється ковалю чи будь-кому тримати задню кінцівку коня сидячи на ній. Задню кінцівку коня для огляду підшви чи розчищення тримають на стегні коваля, підтримуючи її лівою рукою.

Купати коней можна у річках, ставках, озерах лише тим, хто вміє плавати.

Для запобігання травматизму коней необхідно притримуватися всіх правил поводження з ними. Перед сідланням коня обов'язково слід очистити. Для цього використовують щітку і скребло. Ні у якому разі не можна класти сідло на брудну спину коня, тому що це може привести до наміну (намулювання) спини. Крім того, перед тим як класти пітник на спину коня, його слід обов'язково перевірити, щоб на ньому не було ні якого бруду (частинки від тирси, соломи, сіна тощо). Не дозволяється їсти горішки, насіння сидячи в сідлі на коні, тому що, потрапивши під сідло, лушпиння може викликати намулювання.

Для попередження травматизму кінцівок можна використовувати спеціальні бинти, ногавки і гумові кобури, а для запобігання переохолодження застосовують попони.

Попони використовують при перевезенні коней, різкому пониженню температури у стайні, для захисту спітнілого коня і для зігрівання хворого. Виготовляються попони зазвичай з вовняної тканини і за допомогою застібок кріпляться на тілі коня.

Бинти – спеціальні бавовняні, застосовуються для бинтування кінцівок коня. Вони сприяють запобігання розтягненню сухожилок і зв'язок.

Ногавки використовують для попередження забоїв чи інших пошкоджень кінцівок коня. Їх часто накладають зверху бинтів на п'ясті кінцівки, де вони застібуються чи зашнуровуються.

Гумові кобури – застосовуються для захисту вінчиків кінцівок від зарубок (садно й рани при ударі копитом чи підковою однієї ноги по вінчику другої

під час руху коня). Для цього гумові кобури натягають на копита.

При русі на будь-якому алюрі вершник повинен зберігати міцну посадку, не розпускати повідів, не втрачати керування конем і бути готовим у кожную хвилину застосувати необхідні прийоми керування, враховуючи ситуацію, яка складеться. Забороняється випускати повід із рук, кидати його на шию коня, закріпляти до сідла або намотувати на руку, поміщати під коліно. Забороняється їзда на дуже коротких, а також довгих стременах.

Всі вершники повинні рухатися один за одним строго по сліду, де проїхав головний вершник. Дистанція між вершниками повинна бути від одного до двох корпусів коня. Забороняється рух із дистанцією менше, ніж один корпус, наїжджати на хвіст спереду їдучого коня, повертати свого коня задом у напрямку до коня, який знаходиться поруч. Недопустимо без особливої потреби обганяти спереду їдучого вершника, свідомо збільшувати дистанцію з метою потім наздогнати їдучих попереду вершників риссю чи галопом.

Категорично забороняється хаотичне скупчення коней. При необхідності зосередження вершників на зупинці колона призупиняється у шеренгу по одному.

Під час їзди строго забороняється:

 смикати коней за повід і збуджувати їх іншими засобами, а також здійснювати дії, непередбачені програмою руху;

 засовувати руки у кишені, а хлист – за чобіт;

 провозити у кишенях гострі, ріжучі і колючі предмети, які можуть травмувати вершника при падінні.

Долаючи перешкоди переступанням, слід віддати повід коневі, і після того, як він ознайомиться з перешкодою, послати коня уперед шенкелями.

При проходженні створів воріт, які закладаються жердинами, головний вершник повинен злізти з коня і звільнити прохід. Забороняється рух через звалені жердини таких воріт. Замикаючий вершник поновлює цілісність воріт.

Ворота й хвіртки дверного типу повинні бути відкриті повністю. Рух через неповністю відкриті ворота й хвіртки забороняється.

При здійсненні конем рухів за власним бажанням – переході на більш жвавий алюр – необхідно спокійно, впевнено й енергійно набрати повід і присікти його ініціативу з самого початку. Пізніше це зробити значно важче. Найменше зволікання небезпечно для вершника. Якщо кінь вийшов із підпорядкування, необхідно намагатися втриматися у сідлі і зупинити його.

ЗАПРОШУЄ СЕЛО КВАСИ: КІННІ ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ГІРСЬКОЇ РАХІВЩИНИ „На полонини до вівчарів”

**Розробники та організатори кінних маршрутів:
Рахівське агентство агроекотуризму
тел. 8-03132-2-14-06
осередок сільського туризму села Кваси
тел. 8-03132-3-24-18; 8-03132-2-21-15**

Село Кваси розташоване на висоті 500 м над рівнем моря у мальовничій долині річки Чорна Тиса між Свидовецьким та Черногорським хребтами, поряд із найвищими вершинами Українських Карпат – горами Петрос і Говерла. Тут збережена унікальна карпатська природа – неповторної краси гірські ландшафти, древні праліси, рідкісні види флори і фауни. Село багате на мінеральні джерела. Звідси й назва села – Кваси, квасна (кисла) вода. В селі зосереджені єдині в Україні запаси лікувальних вуглекислих миш'яковистих вод, які мають аналог лише на одному курорті у Франції. Цілющі властивості

квасівської води використовуються для лікування патології опорно-рухового апарату, нервової, серцево-судинної, ендокринної системи, обміну речовин, шкіри, шлунково-кишкового тракту, кровотворення.

Однак найбільш знамените село своїми працьовитими людьми. Безмежно закохані у свій край, щирі та доброзичливі квасівчани завжди раді гостям. Бажаючі відпочити завжди зможуть знайти місце для проживання. Рівень комфорту в залежності від вимог та фінансових можливостей клієнтів – від номерів евро-класу готелю-ресторану „Лісова казка“ до кімнати в сільській зеленій оселі. Особливою популярністю користуються у гостей гуцульська сирня – високопоживні та смачні овечий сир, бринза, вурда та духмяний бануш.

Село знамените своїми народними умільцями. Тут працюють самодіяльні художники, вишивальниці, а квасівські ліжники з натуральної овечої вовни вважаються одними з найкращих у регіоні. В селі проводиться робота по відродженню гуцульської породи коней, яких використовують як на сільськогосподарських роботах, так і в сільському туризмі. Тут вже є два десятки таких коней, бричка та сідла, передані громаді села Міжнародною благодійною Фундацією „Хайфер Проджект Інтернешнл“. Група власників коней пройшли спеціальне навчання з конярства та кінного туризму, а на день села було влаштовано видовищні кінно-спортивні змагання „Гуцульська свєтка“. Тому воно й стало базовим на Рахівщині для розвитку кінного туризму, як виду відпочинку.

Гірські стежки, якими віками користується місцеве населення, стали основою кінних туристичних маршрутів. Пропонуються одноденні та дводенні радіальні туристичні подорожі на конях в гори, розраховані як для початкуючих, так і для досвідчених любителів верхової їзди. Обов'язковим елементом маршрутів є відвідування полонин, де гості мають можливість побачити таїнство приготування овечого сиру, покуштувати будз, бринзу, вурду та інші гуцульські страви. Підготовкою та супроводом кінних походів займаються підготовлені провідники-інструктори.

А для тих, хто не ризикує сідати верхи, пропонуються екскурсійні поїздки на бричці. Чудовими краєвидами можна милуватись під розміреним цокіт кінських копит, зручно вмотившись на м'яких сидіннях. Цього неможливо побачити з вікна найкомфортабельнішого автобуса чи автомобіля.

МАРШРУТ 1.

„Вігночинок біля Тростянецьких скель”

Відпочинковий короткий маршрут вихідного дня для родин з дітьми і туристів, які не мають достатніх навиків верхової їзди. Може бути задіяна бричка, в якій вільно розміщається 6–7 осіб та осідлані коні для їзди верхи.

Довжина маршруту – 7 км, тривалість – 4–5 год.

Початок маршруту в центрі с. Кваси біля сільської ради. Асфальтованою дорогою проходить через село біля санаторію „Гірська Тиса”, через урочище Долина, присілок Тростянець, вздовж потоку з однойменною назвою до відомої пам'ятки природи „Тростянецькі скелі”.

Тут можна розкласти багаття і влаштувати родинний пікнік на березі потоку. Поки дорослі займаються приготуваннями до трапези діти мають

можливість під керівництвом досвідченого інструктора ближче познайомитися з конями і пізнати ази верхової їзди. Надзвичайно спокійний норов гуцульських коней, яких місцеві жителі називають „благими”, гарантує цілковиту безпеку цього заняття для дітей і жінок. При цьому, звичайно, потрібно неухильно дотримуватися всіх рекомендацій інструктора.

Час, проведений на природі, свіже гірське повітря та неповторна мелодія гірського потоку, а також живе спілкування з тваринами і веселі гуцульські коломийки у виконанні провідника-інструктора знімуть повсякденну втому міського життя. Заряд свіжої енергії та пам'ятні фотографії завжди будуть нагадувати про цю мандрівку.

МАРШРУТ 2.

*„У пошуках едельвейсів.
На гору Близниці (1882 м)”*

Початок маршруту: село Кваси, урочище Васкул.

Основні пункти маршруту: с. Кваси, урочище Тростянець, урочище Росіш, полонина Шиса (Шаса), гора Близниці, полонина Браївка, урочище Тростянець, с. Кваси.

Довжина маршруту – 22 км, тривалість – 10 год.

Сезонність – травень – жовтень.

Маршрут починається в урочищі Васкул і проходить по гірській дорозі в урочище Тростянець, долиною якого протікає бурхливий гірський потік з однойменною назвою. Тут знаходиться цікава пам'ятка природи – „Тростянецькі скелі”, улюблене місце кінематографістів. Тут знімалися кінофільми

„Тіні забутих предків”, „Олекса Довбуш”, „Якби каміння говорило” та інші. Сьогодні ця територія входить до складу Карпатського біосферного заповідника.

На цьому потоці заплановано будівництво експериментальної ГЕС, яка забезпечить річне виробництво електроенергії 4–5 млн. кВт.

У зручному місці на березі потоку можна зійти з коней, розім'яти ноги, зробити пам'ятні фото...

Далі лісова, серпантинна, гірська дорога, по якій пролягає маршрут, веде на полонину Шиса (Шаса), де все літо випасають велику рогату худобу. Тут мандрівники можуть ознайомитись з веденням полонинського господарства, попити свіжого молока, скуштувати полонинського банушу (улюблене блюдо гуцулів – кукурудзяна мука, зварена на сметані), пообідати (обід сухим пайком туристи беруть з собою).

Далі маршрут прямує на гору Близниці. Це дві найвищі вершини Свидовецького масиву – Велика (1883 м) і Мала (1778 м). Вони розташовані поряд і схожі за формою. До висоти 1400 м ростуть хвойні та букові ліси, вище починається криволісся – зарості карликової сосни. З вершин відкривається панорама Свидовця, Черногори, Горган, можна побачити навколишні села Верховинського району Івано-Франківської області та Рахівського району Закарпатської області. На скелях Близниць ростуть унікальні високогірні рослини, з яких найбільш популярною є нев'януча квітка кохання – едельвейс.

З Близниць прямуємо на полонину Браївка. Тут переважно випасають овець і займаються переробкою овечого молока. Ще здалека можна почути звуки трембіти – цього бездротового полонинського телеграфу. Тут гості мають можливість покуштувати свіжого овечого сиру (будз), солоні бринзи, вурди та вгамувати спрагу „жентицею” (сироваткою з овечого молока).

З полонини Браївка полого гірська лісова дорога, по якій пролягає маршрут, спускається в Тростянець (присілок с. Кваси), далі в урочище Васкул, де і завершується маршрут кінної подорожі по Свидовецькому гірському масиву.

МАРШРУТ 3.

„На полонину Квасівський Менчіль (Менчул)”

Початок маршруту: село Кваси, урочище Васкул.

Основні пункти маршруту: село Кваси, урочище Васкул, урочище Джорджева Прелука, полонина Квасівський Менчіль (Менчул), полонина Конецполонина, урочище Припир, село Кваси.

Довжина маршруту – 14 км, тривалість – 8–10 год.

Сезонність – травень – жовтень.

Маршрут починається пологим підйомом урочища Васкул і проходить по гірській дорозі пралісами Карпатського біосферного заповідника через урочище Джорджева Прелука. Територія являє собою гірський лісовий масив, в якому збереглись смереково-букові праліси та деякі рідкісні рослини Карпат. На галявині біля гірського джерела передбачено коротку зупинку на відпочинок. Звідси відкривається чудова панорама долини р. Чорна Тиса, в якій розташоване село Кваси, а також навколишніх гір. Далі маршрут пролягає у високогірній лісовій смузі, і гірська дорога виходить на полонину Квасівський Менчіль (Менчул), де все літо жителі с. Кваси випасають корів, коней. Тут учасники походу будуть мати можливість ознайомитись з веденням полонинського господарства Черногорського гірського масиву, покоштувати бануж. На полонині передбачено обід сухим пайком, який учасники походу беруть з собою.

На полонині Квасівський Менчіль розташований Високогірний біологічний стаціонар Львівського національного університету, ім. Івана Франка. Це один з найвідоміших наукових осередків, що дотепер функціонують в Українських Карпатах, якому вже виповнилося 50 років. Тут проводяться систематичні дослідження за природою Карпат.

Далі маршрут проходить полонинською стежкою по криволісся та відкритій місцевості на полонину Конецполонина. Звідси відкривається чудова панорама Свидовецького гірського масиву, який часто називають Гуцульські Альпи.

На цій полонині випасають овець. При наближенні до кошари групу дружним гавкотом зустрінуть собаки, які охороняють отару від хижих звірів та інших непроханих гостей. Це вірні помічники чабанів, великі тварини переважно білої масті, розумні, відважні та добре пристосовані до суворого полонинського життя. Вони допомагають керувати отарою, а у випадку потреби не бояться вступати у двобій з вовками.

Учасників походу гостинно привітають у чабанській стаї, продемонструють, як із щойно видоєного овечого молока утворюється сирний згусток, дадуть скуштувати свіжого овечого сиру та зурди. Невід'ємна частина перебування на полонині – імпровізований концерт, в якому можна почути і закличні звуки трембіти і ліричну, ніжну мелодію сопілки. Далі маршрут пролягає пологою лісовою стежкою в урочище Вєснарка, Припирі і серпантинною полонинською дорогою опускається в село Кваси.

Маршрут 4.

„На гору Говерла (2061 м)”

Початок маршруту: село Кваси, урочище Васкул.

Основні пункти маршруту: село Кваси, урочище Васкул, урочище Кросилянка, урочище Джорджева Прелука, полонина Квасівський Менчіль, полонина Шумняска, г. Петрос, г. Говерла. Зворотній шлях пройденим маршрутом.

Довжина маршруту – 40 км, тривалість – 2 дні.

Сезонність – травень–жовтень.

Дводенний похід, який вимагає від учасників достатнього рівня підготовки та практичних навиків верхової їзди. Подорож здійснюється у супроводі

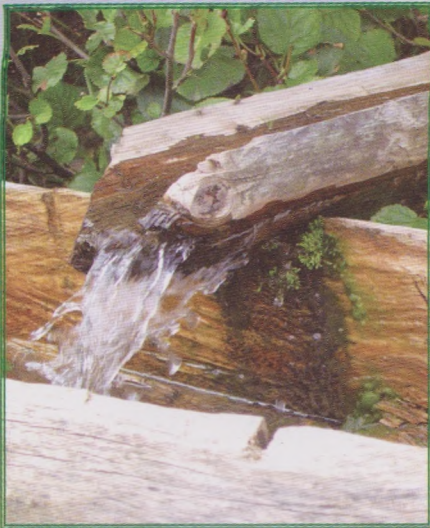

інструктора-методиста, який є керівником походу і несе відповідальність за безпеку туристів у горах.

Маршрут прокладено гірськими стежками та дорогами, якими користуються місцеві жителі при веденні полонинського господарства. Починається маршрут пологим підйомом з с. Кваси, урочища Васкул, пралісами Карпатського

біосферного заповідника через урочища Красилянка та Джорджева Прилука. В цьому масиві збереглися смереково-букові праліси та деякі рідкісні рослини Карпат. На галявині біля гірського джерела передбачено зупинку на відпочинок, звідки відкривається чудова панорама мальовничої долини ріки Чорна Тиса. Далі маршрут проходить високогірною лісовою смугою, де можна спостерігати чітко виражені зміни вертикальної кліматичної зональності. Гірською дорогою маршрут проходить до полонини Квасівський Менчіль (Менчул). Тут передбачено обід сухим пайком, який учасники

походу беруть з собою. В горах на полонинах істотним доповненням до раціону мандрівників можуть стати ягоди чорниці, брусниці, які тут ростуть в достатній кількості.

Продовжується маршрут гірською дорогою через полонину Шумняска, з якої пологою

полонинською стежкою здійснюється сходження на гору Петрос (2022 м), одну з найвищих вершин Черногорського хребта. Вона вкрита переважно субальпійською рослинністю, поширені ялівець сибірський та рододендрон. Звідси відкривається неповторна панорама Черногорського та Свидовецького хребтів. Тут передбачено ночівлю в наметах, які учасники походу несуть з собою. За бажанням можна розміститись у колибі для скотарів на полонині Шумняска.

Наступного дня після сніданку передбачено сходження на Говерлу (2061 м). Шлях до Говерли пролягає старою австрійською дорогою. І ось останній перехід подолано – досягнуто найвищої вершини України. Неповторна мить, чудові пейзажі, фотографування на пам'ять...

ВАС ВІТАЮТЬ НА КОСІВЩИНІ: кінні туристичні маршрути „Перлиною Гуцульщини”

**Розробник та організатор кінних маршрутів –
Національний природний парк „Гуцульщина”
тел. 8-03478-4-95-69; 8-03478-2-22-23**

Мальовнича Косівщина, яку по праву називають перлиною Гуцульщини, край зелених гір та дзвінких потоків, кришталево чистого повітря та неповторних гірських ландшафтів є чудовим місцем для відпочинку. Тут як ніде в Україні збережені народні звичаї та багатівкові традиції, а вироби знаменитих косівських майстрів відомі далеко за межами нашого краю. Але найбільший скарб – працьовиті та завзяті люди, які бережуть і примножують багатство рідного краю. Щирі та привітні гуцули завжди радо зустрічають гостей.

Косівський район розташований у передгір'ї та низькогір'ї Покутських Карпат. М'який помірно континентальний клімат дає можливість гарно відпочити в будь-яку пору року – як літом, так і зимою. Тут добре розвинута інфраструктура відпочинкової галузі, здатна задовольнити вимоги будь-якого клієнта. До послуг приїжджих туристичні бази, оздоровчі та відпочинкові комплекси, агротуристичні оселі.

Кожен приїзд до цього краю дарує нові та неповторні враження, дає можливість зняти напругу, спричинену інтенсивним темпом сучасного життя, отримати заряд такої необхідної всім позитивної енергії.

Кінний туризм, який лише починає розвиватися, дає можливість живого безпосереднього спілкування з природою. Сидячи верхи на слухняному гуцульському конику, ви відчуєте легкий дотик гірського вітру, почуєте задумливий шепіт прадавнього лісу та дзвінку мелодію невгамовних гірських потоків. Ви проїдете гірськими дорогами і стежками, які приведуть до найзаповітніших місць. Далеко в горах, де здається вже ніхто не може проживати, вас привітно зустрінуть господарі віддалених садиб, пригостять гусянкою, банушом, овечою бринзою та іншими традиційними гуцульськими делікатесами.

Базою для розвитку кінного туризму на Косівщині стали проекти Міжнародної Благодійної Фундації „Хайфер Проджект Інтернешнл“, спрямовані на відродження гуцульської породи коней та розвитку кінного туризму. Селянським родинам передано три десятки коней, дві брички, сідла, проведено спеціальне навчання для людей, які бажають надавати такий вид послуг. Партнерами Фундації у цій справі виступають Національний природний парк „Гуцульщина“, громадська організація „Спадщина Гуцульщини“, Косівська районна туристична асоціація „Гуцулія“.

Розроблено радіальні кінні туристичні маршрути, розраховані як на досвідчених вершників, так і на початківців. Кількагодинні поїздки верхи

живописними місцевостями хоча і викличуть відчуття невеликої втоми у людей, для яких верхова їзда не є повсякденним заняттям, проте додадуть свіжої гостроти відчуттів та вражень. За бажанням конфігурація та тривалість маршрутів можуть змінюватися. До послуг осіб, які не ризикують сісти в сідло, екскурсійні поїздки на бричках (взимку – на санях) по Косову та його мальовничих околицях, поїздки на знаменитий косівський ярмарок

МАРШРУТ 1.

„Цуханів-Дубина”

Довжина маршруту – 13,5 км. Тривалість переходу – 5 год.

Маршрут бере початок поруч зі спортивно-оздоровчою туристичною базою „Легенда Карпат” і пролягає через „Цуханівське урочище”, яке знаходиться між селами Кобаки, Слобідка, Старі Кути і Черганівка в долині річки Цуханів – притоки Черемоша. Це ботанічна пам’ятка природи місцевого значення – асоціація дубового лісу ліщиново-осоковотрясучковидного, рідкісне поєднання лісової рослинності на Україні.

Проїхавши з півдороги, можна спішитись і, залишивши коней під наглядом інструктора, зайнятись збором грибів та ягід, лісових горіхів, яких тут в сезон завжди достатньо.

МАРШРУТ 2.*„Навколо Галича”***Довжина маршруту – 13 км.****Тривалість переходу – 4,5 год.**

Маршрут бере початок в с. Черганівка і проходить через естетично привабливі точки як природного, так і антропогенного ландшафту навколо хребта Галича.

Пропонується проїзд верхи і на бричках (взимку на санях-залубицях).

МАРШРУТ 3.*„Через гору Михалкова”***Довжина маршруту – 11,2 км.****Тривалість переходу – 4 год.****Висота гори Михалкова 820 м.**

Маршрут починається від туристичного комплексу „Карпатські зорі” і проходить біля знаменитого косівського водоспаду Гук. Далі міськими вулицями та провулками виходить на околиці Косова, звідки ґрунтовою дорогою, яка повільно підіймається вгору, приводить до канатно-

бугельного підйомника, збудованого ще в 1975 році. Тут можна перепочити, розім'яти ноги, попити джерельної води. До підніжжя гори влітку можна доїхати на бричках, а взимку на санях-залубицях. Далі – гірською дорогою підйом на вершину гори. Звідси відкривається чудова панорама Косова та

навколишніх сіл, внизу в'ється оспіваний у піснях Черемош. В гарну погоду на південному заході видно контури найвищої вершини Карпат – Говерли.

Зворотній шлях пролягає гірськими стежками до присілка Сокири, який відноситься до с. Город. Зупиняємось на перевалі біля пам'ятного хреста і каплички. Звідси видно мальовничі простори м. Вижниця, сіл Соколівка,

Город, Пістинь. Тут пролягають пішохідні маршрути на урочище Зілювата. Можна напиться смачної і цілющої води з гірських джерел, вгамувати спрагу розводом – розбавленою криничною водою гусянкою. У гостинній господі Миколи Моканюка, яка розташована справа від дороги можна поласувати духмяним гірським медом. Далі маршрут проходить до гуцульського села Город, звідки дорогою Верховина-Косів повертається до Косова, спускається вихідної точки. Переходимо вброд через річку Рибниця і вздовж вулиці над Гуком повертаємось до вихідної точки маршруту.

МАРШРУТ 4.

„Город–Каменистий–Сіркова вода–Косів”

Довжина маршруту – 7,5 км.

Тривалість переходу – 2,5 год.

Маршрут починається на туристичному комплексі „Байка” і проходить через хребет „Каменистий”, який знаходиться неподалік м. Косова. Територія є частиною лісового масиву Косівського лісництва, характеризується своєрідним погорбованим ландшафтом. Тут розкидані великі брили неоголених пісковиків, які на верхівці утворили каменистий хребет довжиною 200-300 м у нахилі в сторону річки. Більшість із цих каменів – Пугач, Камінь Довбуша, Кая мають чіткі відбитки давніх молюсків і є своєрідними свідками минулих епох.

У рослинному покриві цього урочища збереглись різноманітні угруповання букових та смерекових лісів. У найбільш погорбованій та важкодоступній частині розташовані ділянки букових пралісів. Старі буки у віці біля 120 років досягають висоти 30 м з діаметром 90 см. У рослинному покриві цього урочища збережені як типові флористичні комплекси, так і окремі рослини, занесені до „Червоної книги України”. Це відома із стародавніх часів беладонна звичайна, яка є дуже отруйною, та реліктовий вид – лунарія оживаюча.

Далі маршрут пролягає до сірководневого джерела, яке знаходиться на північному схилі г. Стіжки на висоті 550 м. над рівнем моря. Це пам'ятка природи, яка охороняється законом України. Дебіт близько 11 л. на годину. Тут є облаштоване місце для відпочинку – лавочки, столи. Можна зупинитися і посмакувати воду, яка, правда, має не дуже приємний присмак і характерний запах тухлих яєць.

Далі маршрут проходить схилом гори Стіжки, вкритим буковим лісом, спускається до вулиці Над Гуком і повертається до вихідної точки – туристичного комплексу „Байка”.

МАРШРУТ 5.

„По Безульці”

Довжина маршруту – 12 км.

Тривалість переходу – 5 годин.

Маршрут починається від присілка села Яворів–Безулька. Рухаємося дорогою Яворів–Снідавка, в тому місці, де ріка Безулька (ліва притока р. Рибниці) повертає на захід, звертаємо біля каплички ґрунтовою дорогою наліво вздовж річки. Через півтора кілометра ґрунтова

дорога закінчується біля охайної гуцульської садиби, де можна зупинитися перепочити, поласувати гуцульськими делікатесами, які запропонує гостинна господиня цього дому. До цього місця маршрутом можна їхати на бричках, а звідси вже потрібно сідлати коней і продовжувати свою подорож верхи. Далі маршрут пролягає вздовж гірського потоку до урочища Тернашори.

В долині потоку є декілька джерел смачної питної води. Над потоком здіймаються скельні береги з печероподібними заглибленнями і кам'яними навісами. На потоці, що тече глибоким каньйоном, – ряд порогів та водоспадів. Ямненські пісковики утворюють величезні кам'яні брили. Ланцюг скельних виходів має довжину 300 м, окремі останці мають висоту до 40 м. Найбільша і найцікавіша скеля – „Голова Довбуша”. На високій

шпичеподібній скелі стоїть, наче голова, менший камінь.

Назва гори Тарнашори (998 м) походить від слова „тарниця” (дерев’яне гучульське сідло на коня). Звідси відкривається чудова панорама краю: на сході видніє хребет Буковець (1059 м.), на південному сході – с. Яворів і хребет Сокільський (939 м), г. Плоский (764 м), на півдні гора

Максимець (981 м), г. Писаний Камінь (1221 м) і с.Буковець, на заході – масивний хребет Ігрець, на північному заході – г. Грегит (1491 м), г. Лисина Космацька (1467 м); на півночі розкинулось с. Шепіт і г. Кичера (942 м).

З Тарнашори маршрут виходить на присілок села Снідавка – Влаки. Далі сільською дорогою рухаємося через центр села і на виході, де дорога повертає вправо-вниз, продовжуємо рух прямо-вгору на хребет Буковець Ріцький. Найвища точка хребта розташована на висоті 1059 м. Рухаючись вздовж хребта гірськими дорогами і стежками, милуємося навколишніми краєвидами. З хребта спускаємося до вихідної точки маршруту – присілка Безулька.

МАРШРУТ 6.

„Відвідаймо святі місця”

Довжина маршруту – 12 км.

Тривалість переходу – 5 годин.

Хто мандрував Гуцульщиною, той, очевидно, звернув увагу на велику кількість пам'ятних хрестів і капличок, зведених місцевими жителями. Кожна з цих споруд має свою історію і, збудована з чистими намірами, допомагає у нелегкому житті горян, коли, здається, звертатися більше немає до кого, тільки до Бога.

Маршрут розпочинається біля туристичного комплексу „Карпатські зорі”. Спустившись до р. Рибниця, проходимо вулицею Над Гуком до мосту, перейшовши який, продовжуємо шлях вулицею Івана Франка. Першим цікавим об'єктом є капличка, збудована громадою села Москалівка. Це мальовниче місце, звідки як на долоні видно водоспад Гук. Тут зупинявся, подорожуючи по Верховині у 1905–1914 рр., прославлений каменярь Іван Франко.

Відвідавши капличку і, помолившись за щасливу подорож, звертаємо на вулицю Ірчана, звідки провулками, через об'їзну дорогу виходимо на продовження маршруту. Ґрунтовою дорогою, яка проходить територією Національного парку „Гуцульщина”, повільно підіймаємося вгору змішаним буково-смерековим лісом.

На роздоріжжі повертаємо вправо і, пройшовши приблизно 2 км, опинимося в урочищі „Чертежі”. Тут мешкає бувший воїн УПА Володимир Опарук, який на старості літ побудував біля дороги капличку. Послухавши цікаві розповіді господаря, рухаємося далі. Навколо корінний буковий ліс, відчувається прохолода, легко дихається.

Через 800 м виходимо з лісу. Дух перехоплює від побаченого. Це урочище „Ловади”. Хто хоч

раз побував тут, назавжди закохувався у цей казковий куточок. Рівнина, оповита горами, в центрі якої на місці природного болота за допомогою місцевого жителя Петра Петричука зроблено великий ставок. Навколишня краса, цілюще джерело, розташоване трохи праворуч, п'яний аромат гірського різнотрав'я просто змушують зробити тут зупинку.

Продовжуємо подорож прямо, прямо пересікаючи рівнину, спускаємось через урочище „Грицова яма“, попід урочище „Оранник“ виходимо

до урочища „Чертовина“. Повернувши вліво через півтора кілометра, опиняємось біля підніжжя хребта Хотинського на урочищі „Гринівська Воля“. Тут до кінця 40 років ХХ століття на поселенні Грині проживали мешканці села Бабин. Було всього 12 садиб. Через підозру у співробітництві з бандерівцями поселення було вщент спалено. В пам'ять своїх батьків і дідів місцева жителька Ганна Стефурак збудувала на цьому місці капличку. Праворуч, під самою горою, є джерело з цілющою водою, облаштоване цією ж добродійкою. Цією ж самою дорогою повертаємось до урочища „Чертовина“, далі ідемо прямо. В залежності від пори року тут можна поласувати суницею, малиною, ажиною, чи набрати опеньок. Минаючи невеликі струмки, виходимо до урочища „Томи“, де з-під гори Зілювата б'є джерело з таким тиском, що не так просто напитися. Далі проходимо через лісовий масив „Жолобки“, пасовище „Бавка“ і виходимо на присілок Сокири, який відноситься до

села Город. Зупиняємося на перевалі біля пам'ятного хреста і каплички, побудованих місцевим жителем Григорієм Моканюком. Звідси видно мальовничі простори м. Вижниця, сіл Соколівка, Город, Пістинь. Зробивши невеликий привал, спускаємося польовою дорогою і зупиняємося біля пам'ятного хреста, покладеного Михайлом Яремійчуком у 1908 році. По дорозі до села Город зустрінемо ще один такий хрест з написом „Сей хрест пожертвовали раби Божі Дмитро Штефураччин з женив Марийов і синем Іванем на хвалу Божу 1906 р.“. Це насправді святі місця. Скільки людей, скільки поколінь, дорослих і дітей майже сто років поклонялися і молилися, восхваляли і просили всевишнього... І скільки будуть ще... Задумаймося над цим, подумаймо про вічність.

Спускаємося вниз і, на роздоріжжі, де сходяться три дороги, повертаємо вправо. Пройшовши ще біля одного кілометра, зупиняємося ще біля одної пам'ятної каплички, збудованої у 1932 році війтом села Город і прадідом автора цих рядків Василем Яремійчуком. Зараз вона розміщена на території церкви села Город, куди була перенесена з центра села у 80-х роках.

Виходимо на автодорогу Верховина – Косів, повертаємо праворуч і біля могили січовим стрільцям звертаємо наліво. Спускаємося до річки Рибниця, переходимо її вброд і вулицею Над Гуком повертаємося до вихідної точки маршруту.

В Карпати на конях.
Посібник з кінного туризму

**За детальною інформацією
про послуги кінного туризму звертайтеся:**

**Рахівське агентство агроекотуризму
тел. 8-03132-2-14-06
осередок сільського туризму села Кваси
тел. 8-03132-3-24-18; 8-03132-2-21-15**

**Національний природний парк „Гуцульщина”
тел. 8-03478-4-95-69; 8-03478-2-22-23**

**Косівська районна туристична асоціація „Гуцулія”
тел. 8-03478-2-03-21**

Здано на складання 25.11.2004. Підписано до друку 24.11.2004
Формат 60x84¹/₁₆. Папір крейдований. Друк офсетний.
Гарнітура Futuris. Тираж 500 прим.
Друкарня „Левко”

Видавництво „Центр Європи”, 2004 р.
м. Львів, вул. Костюшка, 18
тел.: (0322) 72-35-66